

Častiti bralci naj si mislijo grozno veliko, čez sredo prezidano apnéncó z dvema vratama, in v vsakem predelu apnénce namesto ognja v zemljo vkopano z vročo vodo napolnjeno kad, okoli kadi pa ob stenah klopí. Tudi vrata v te toplice so apnenčnim podobna; nizka so in tako ozka, da se ne morata ognjiti, ako se dva na vratih srečata, nego eden mora čakati, da se drugi skozi nje zmuza. Pa tudi brez sveče pri belem dnevu v toplice ne moreš! Brez nje na kamnitih, gladkih in polzkih stopnicah padeš, si nogo ali roko zlomiš, glavo razbiješ in se po njih pred časom ves oblečen v kopatilo strkljaš! Če si že skozi vrata na stopnice proti kopatilu prišel, še zmirom nisi gotov, da se ne vrneš iz srede pota zopet nazaj; ako namreč na ozkih in temnih stopnicah kakega vampastega možiceljna srečaš, ne moreta se ogniti! eden se mora vrniti: ali ti ven, ali on v toplice nazaj! — Tako na kopito slovenskih apnenic so vse turške toplice narejene; vsaj jaz nisem še drugih videl. Kadaj se bojo gotovo tudi toplice popravile, kakor se na kiseli vodi po Aranželovcu že letos in lani popravljajo. Se ve, da srbske toplice so težko popravljati, ker v njih se vsak zastonj koplje in lekovito (zdravilno) vodo zastonj pije kolikor komu drago; plača se samo stanovanje v občinski hiši. Da bi od toplic za kopanje in za pitje vode kdo plačeval, to v Srbii nikakor ne gré, ker bistrourni in slobodoljubni srbski narod ne trpi, da ne bi smel tega, kar je Bog vstvaril in dal, vsaki slobodno uživati. Tukaj ni med gospodo in bornim kmetom tako velik razloček kakor na Slovenskem; skoraj da smo vsi enaki; kake prednosti nihče nima; tudi po srbskih toplicah nobenega prvenstva ni. Vse zajedno se koplje, visok in imeniten gospod s priprostim bornim kmetom. (Dal. prih.)

Pomorska bitka pri Visu

20. julija 1866.

Boj pri Visu, v katerem je avstrijsko brodovje tako slavno zmoglo, da prva zmaga ta ostane zapisana v zlati knjigi povestnice avstrijske, bil je že v več časnikih popisan, al tako živo, tako na drobno, da človek skor vidi, kaj in kako se je vse vršilo, še nikjer tako, kakor v tem popisu, ki nam ga je poslal častiti roják naš, kateri je sam stal v vrsti junakov, ki so 20. julija poslali pomorstvo avstrijsko, pa poleg tega tudi ime slovansko. Ta tako živi vojni popis prebiraje smo še le prav čutili krepkost Kosekove pesmi, ko pravi:

Čujte bor! vojaške rôje!
Krogla žvižga, boben poje!
Vse valí se v sip in prah.
Udri, udri, mah na mah!
Kjer zadene, iskra šine,
Šest jih pade, kjer porine,
Kdo je mar?
Ta pogumni korenine
Je slavenski oratar!

V svesti smo si, da vsi domoljubni bralci bodo tudi tako čutili z nami. Iz srca smo hvaležni iskrenemu domoljubu, da na morji — brž po krvavi bitki — se je spomnil domovine svoje in poslal popis domač domačim! Mi pa mu za ljubav to izrekamo srčno hvalo in „slava“! Tako-le se glasí ta popis:

19. julija proti poldné smo izvedeli, da je italijansko brodovje (italijanske vojne ladije) pod admiralom Persanom dalmatinski otok Viš (Lisa) napadlo in da bombe meče v mesto. „Naprej z ognjem! dvignite mačke (sidra)!“ — tako je bilo povelje in ob poli eni bile so vse ladije napravljene na odhod in zunaj brodišča Fasanskega. Pod klicem „hurrah“, ki se je daleč

razlegal krog in krog, so hitele vse ladije v redu mimo admiralove oklepnice „nadvojvoda Ferdinand Maks“ imenovane, tû se postavile v napadni okljuk (Angriffswinkel) in potem nemudoma se podale v tek proti Višu: v prvi vrsti 7 okleptic (Panzerfregatten) z zastavonosno ladijo na čelu, v drugi vrsti 5 lesenih fregát in ena korveta z linijsko ladijo „Cesar“ na čelu, v 3. vrsti pa mnogo topovskih ladij in nekoliko parobrodov; razun parobrodov so vse ladije bile oklepnice (z debelimi železnimi ploščami okovane ladije). Na ladijah pa so častniki (oficirji) in vojaki vsi vsi hrepeneli le po tem, da se brž brž udarimo z Italijanom. Med vojaki (mornarji) so večidel Dalmatinci, Hrvatje ali Istrijani, morskí pešči in topničarji pa Čehi, Poljaci in mnogo Slovencev — vsi polni zaupanja v slavnoskušenege svojega voditelja kontre-admirala Tegethofa.

20. julija zjutraj bilo je južno vreme s silnim dežjem; morje je gnalo valove. Ob 8. uri smo zagledali Viš; v napadnem okljuku proti otoku jadraje smo zavoljo še zmiraj oblačnega vremena še le proti 10. uri zagledali sovražnikovo brodovje. Tikama nad otokom je stalo na boj pripravljeno, kajti italijanski vohuni (špijoni) so mu iz Istre o pravem času glas dali, da smo mi od Fasane odrinili. Našteli smo italijanskega brodovja 28 ladij, med katerimi gotovo najmanj 11, morebiti pa celó 14 okleptic, in med temi najnovejšega na Angležkem narejenega velikána „Affondatore“ (to je potapljavca, ker potaplja druge ladije), ki ga Italijani „Strašnega“ zovejo in po 3 do 6 centov težke bombe meče. „Evo na boj!“ — bilo nam je prvo znamenje, in zdajci se pomikujete naše in sovražnikove ladije čedalje bliže, na čelu vsakemu brodovju je bila admiralova ladija, in v tem hipu smo bili le za streljaj saksebi, — vse omolkne; čujejo se le nekteri strašivni klici! Iz blizo 50 dimnikov pa se valijo strašni oblaki črnega dima proti nebu, da je obzor temen krog in krog. — 50 minut čez 10. uro vstrelí sovražnik prvi-krat iz admiralove ladije, in brž sledí strel za strelom. Mi pa smo še zmiraj mirovali in v napadnem okljuku krmili proti sovražniku. Ko smo dospeli daljavo, od ktere strel gotovo zadene, nam doide znamenje: „Primate vrage!“, in zdaj začne se bor; krogle žvižgajo, bombe grmijo, tak je vojni roj, da ne dá se popisati; ne vidi se družega kot dim smodnika in oglja, vmes pa se topovske strele bliskajo. In že po malo minutah se nam razpne znamenje: „V dno prederíte vrage!“ Zdajci pa se z vso siloin strašno hitrostjo (13 morskih milj v eni uri) zaletimo na sovražne ladije, prederemo njegovo vrstvo in zdaj na levo zdaj na desno po vsej širjavi streljaje delamo veliko škodo vražjemu brodovju. Zaženemo se na admiralovo ladijo, al neka oklepnic nam zastavi pot; skušamo jo pogrezniti; trčimo skup, pa odletimo saksebi in zadenemo sovražnika le v zadnji del, vendar tako dobro, da mu polomimo več plošč na železni oklepnici, in to ga primora, da hitro beží. V tem boji dobimo prvo znamenje zmage: trobojno zastavo italijansko (belo-zeleno-rudečo), ktero so mimogredé naši mornarji strgali s fregate. Vsa razkačena je dirjala naša admiralova ladija naprej; v tem hipu pa se zaletí druga sovražna v nas pod desnim okljukom tako-le: >; grozovita je bila zdaj nevarnost; sovražnik nas je hotel v dno potopiti, mi pa njega; ali on ali mi — to je bila zdaj pravda. Strašno se zaletimo skup — grozen tresk na tresk; vse pada v ladii na tla, veliko se jih rani — mi smo sovražnikovo ladijo v bok (Bauch) zadeli; kakor dva elastična balóna odskočite ladiji druga od druge. Sovražnikova ladija nam le za trenutek pokaže vdrto stran s polomljenimi oklepnimi ploščami, se nagne na levo (backbord) proti nam, tako, da so na desni strani (steuerbordseits) pripeti čolni se prekucnili.

Strašno vpitje! pri strelnih linah na desni strani se prikažejo črne glavé — in v manj kot v dveh minutah potem, ko smo vkup trčili, ni bilo ne sledú ne tirú več od ene največih in najkrasnejših dveh oklepni italijanskih ladij, ktere moč je bila tolika kot moč 1000 kónj, in ki je imela 700 vojakov — ladija „Re d' Italia“ (italijanski kralj) imenovana, utonila je! Le lesovje in kakih 200 mornarjev je plavalo po morji ter vpilo po pomoči in rešitvi. Admiral ji ukaže, naj brž čoln denemo na morje; al v tem hipu pridrvite dve sovražni ladiji na nas. Naprej z vso silo smo sopet na desno in levo ogenj metaje udarili na tretjo oklepno fregáto, vendar je nismo mógli utopiti, kajti na okljuku (Winkel), pod katerim se vojna ladija zaletí v ladijo, je vse ležeče. Ker so se tudi vse naše druge ladije borile z sovražnikom in so storile kar koli je bilo mogoče, je bilo s silnim zaletom našim sovražnikovo brodovje vse zmešano, njegova vrsta popolnoma predrta in brodovje deloma ločeno; al kmalu se združi na mestu, kjer smo mi pred začetkom bitve bili, mi pa smo se pomaknili na njih mesto kraj morja. Prekrenivši prednjo stran hotli smo zopet napasti sovražnika, al ker ste mu dve ladiji goreli, se je umaknil, in po sila grozni bitvi, ki je trajala poldrugo uro, je nastopil počitek. Proti dvema popoldne je, kakor je bilo videti, sovražnik hotel se nekoliko maščevati nad nami; poslal nam je „Affondator“ naproti, ki je po 2 do 3 cente težke bombe metal; brž ko ne je mislil, da smo veliko zgubo trpeli in smo zato poparjeni. Ko pa vidi, da se brodovje naše brž vzdigne in mu gré naproti, se vrne z vsemi svojimi ladijami ter gré proti otoku sv. Andreja. — 20 minut čez 3. uro popoldne smo še zmiraj pazili, kako se je sovražnikovo brodovje nazaj pomikalo. In zdaj se nam prikaže druga grozovita dogodba. Kakih 6 morskih milj daleč od nas se mahoma vzdigne dimno valovje proti nebu; kmalu potem slišimo pok na pok, in oklepna fregata „Principe Carignano“, ktero so dopoldne naše granate zažgale, se je razpršila v zrak! In zmiraj dalje in dalje se je pomikalo italijansko brodovje proti jugozahodu, mi pa smo priplavali v ladjostajo v Vis (kjer je posadka hrabrih graničanov Ličanov) z neskončnim veseljem od ondašnjih prebivalcev (okoli 6000) sprejeti in kot rešitelji slovesno pozdravljani.

Smrt so storili na naših ladijah: poveljnik oklepnice „Drache“ kapitan baron Moll, poveljnik fregate „Novara“ kapitan Erik of Klint, zastavnik Proch in še kakih 30 vojakov; kakih 70 do 80 je bilo ranjenih, večidel lahko ranjenih. Med našimi ladijami je linijska ladija „Kaiser“ največ trpela; tri sovražne oklepnice so jo naenkrat napadle, in kmalu bi jo bile z vsemi 900 možmi pogreznile na dno morjá. Tudi ostale ladije so precej trpele, vendar nobena ni bila tako poškodovana, da ne bi bila za vojsko pripravna; v 14 dneh se morejo vse do dobrega popraviti.

Italijanom pa smo že na bojišču ubili gotovo 150 mož, in zgubili so dve najlepših oklepni fregát. Višanje so nam 21. julija pripovedovali, da se je ob 11. uri ponoči Lahonom v sredi morja še ena ladija razletela; to je morala tista biti, ktera je od nas zapaljena pobegnila iz bojišča.

Ponoči je tudi 16 mož iz ladije „Re d' Italia“, ktero smo v dno potopili, priplavalo na kopno (suho). Le sami ti so si življenje oteli (plavali so neki 19 ur v eno mer po morji). Povedali so, da se je admiral italijanskega brodovja Persano le pol ure pred potopom svoje ladije podal na drugo ladijo; sin njegov pa je ostal in z vsemi družimi utonil, in da tudi vojna kasa s 7 milijoni frankov je bila v potopljeni ladii. Ako se tej zgubi prišteva še škoda potopljenih dveh fregat z 2 milijonoma gold. in z ostalo drugo škodo, se vidi, da

smo sovražniku s to zmago vsekali tudi veliko denarno rano.

Vojaki, ki so bili priča, so mi v Visu pripovedovali, da so kmetje v Visu, ko so videli, da se naše ladije proti sovražniku pomikajo, na neki griček prisopli, kamor se je bila Viška posadka umaknila; tū so na kolena padli in z povzdignjenimi rokami Boga milosti prosili za nas, kterih nas je bilo veliko manj kakor sovražnika.

21. julija popoldne je v Visu bil pogreb umrlih; na večer smo zapustili Vis in danes zvečer smo zopet bili v Fasani.

Mnogo bi Vam imel še povedati, al mudí se, da to pisemce oddam. Le to še rečem, da je brodovje naše ta dan čuda čuda veliko dovršilo, in ta pot za osobito avstrijske in še posebej za jugoslovanske interese. Mi smo gospodarji sinje Adrije; Italijana menda ne bode več, zato tisočerni živio in slava našem Tegethofu!

Na morji 22. julija 1866.

Umekov G.

Dopisi.

V Zagrebu. Predno vam kaj več pišem o prvem zboru jugoslavenske akademije, naj vam danes naznam le to, da prvi shod je bil, kakor so „Novice“ že povedale, 22. dne t. m.; snidlo se je od Njih Veličanstva potrjenih pravih članov samo deset, ker véliki župan gosp. Kukuljević in ravnatelj gimnazije reške, gosp. Anton Mažuranić, sta se odrekla časti akademičke, g. Mirko Bogović in dr. Jan. Bleiweis pa sta bila zadržana v zbor priti. Gosp. A. Mažuranić pravi v pismu do svetlega bana, v katerem odklanja od sebe čast podeljeno mu po Njih Veličanstvu, da kakor akademik ne bi mogel več in koristnejega delati za znanost, kakor bo delal kot neakademik. Gosp. dr. J. Bleiweis pa se izpričuje s prijateljskim, začasnemu predsedniku hrvaško spisanim pismom, da ta pot ni mogel priti v zbor zavoljo tega, ker kakor član deželnega in mestnega odbora v sedanji dôbi ne more zapustiti Ljubljane. Predsedoval je kot najstareji izmed vseh sedanjih udov gosp. dr. Šlosser, kr. medicinalni svetovalec. Pričujoči članovi so v ime vseh članov za pokrovitelja akademije izvolili presvitlega gospoda škofa djakovaškega J. Strossmajer-a, in za predsednika gospoda kanonika dr. Račkega. — Poslovník, ktereга sta osnovala dr. Rački in prof. Jagić, je bil večidel po predlogu odborovem sprejet. Velevažni je ta štatut; ali bode vès tudi občinstvu po volji, pričala bode prihodnost.

Od kranjsko-štajarske meje 27. julija. — „Garibaldi je že v Ljubljani!“ — je rekel neki dijak, ki je pretekli teden k svojim starišem domú prisopihal in pripovedoval, kako da so celó škof in vsi korarji, mestni gospodje, gospé in gospodičine mu naproti šli, in da je Garibaldi naravnost šel v gimnazijo in vse učence od 17. leta starosti med svoje vojščake zapisati dal, dovolivši vendar, če kdo v 48 urah 100 gold. srebra ali 150 gld. bankovcev našteje, ga vojaščine oprostí. — Brez odloga in brez vsega pozvedevanja, kodi res kaj Garibaldi hodi, se vzdigneta abotni oče in mati, omenjenega denarja iskat, da ž njim svojega ljubčeka Garibaldove čete rešita; zarotil pa je stariše zvijačasti sin, da nikomur ne smeta razodeti, k čemu da denar potrebuje, gorjé bi bilo starišem in njemu. — Po silnih prošnjah nabereta neumni oče in mati denar in ga zvitemu dijaku dasta, češ, da naj ž njim le hití v mesto nazaj, sicer bi utegnil odločen obrok zamuditi — zvijač pa se tihoma smeja, brez pomude na železnico gré, in se peljá